

การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืน
Administration of the Student Care and Support System for the
Promotion of Sustainable Education

ธรรศญา หล้าอุดม

Tadsaya Laudom

รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1
Deputy Director of Sisaket Primary Educational Service Area Office 1
Corresponding Author e-mail: balloontadsaya@gmail.com
Received: 2025-05-29 Revised: 2025-06-28 Accepted: 2025-07-03

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืนผ่านกลไกการดูแลนักเรียนอย่างเป็นระบบรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล ลดปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง และส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องอาศัยแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การบริหารเชิงระบบ การพัฒนาศักยภาพครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องและทันสมัย รวมถึงการจัดทำแผนช่วยเหลือรายบุคคลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และการติดตามประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงส่งผลเชิงบวกต่อตัวนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาที่ยั่งยืน โดยเชื่อมโยงแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในสถานศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะในบริบทของการส่งเสริมความเท่าเทียมและคุณภาพการศึกษาสำหรับนักเรียนทุกคน

คำสำคัญ (Keywords): ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; การบริหาร; การศึกษาที่ยั่งยืน

Abstract

This academic article aims to present the management of the student care and support system in educational institutions, with a focus on promoting sustainable education through a comprehensive, systematic, and effective student support mechanism. The student care and support system is a key strategy that enables students to develop their physical, mental, social, and intellectual potential in a balanced manner, reduce risk behaviors, and promote equal educational opportunities. Effective management of this system requires several key approaches: systemic administration, capacity building for homeroom teachers and relevant personnel, inclusive participation of all stakeholders, the development of accurate and up-to-date information systems, the creation of individualized support plans that are systematic and continuous, and regular monitoring and evaluation. The findings indicate that effective management of the student support system not only benefits individual students but also serves as a foundational mechanism for advancing sustainable education. It links to the concepts of human rights, equity, and sustainable development, influencing educational policy and the development of practical guidelines at all educational levels, particularly in the context of promoting equality and quality education for all learners.

Keywords: Student Care and Support System; Administration; Sustainable Education

บทนำ (Introduction)

การศึกษาถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน การจัดการศึกษายุคใหม่จึงต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 และมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายการศึกษาที่มีคุณภาพ (SDG 4) ซึ่งเน้นการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและครอบคลุมสำหรับผู้เรียนทุกคน การจัดการศึกษาจึงมิใช่เพียงมุ่งเน้นเฉพาะด้านวิชาการเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนานักเรียนในทุกมิติอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่เผชิญกับปัญหาด้านพฤติกรรม ครอบครัว เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของนักเรียนยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่กระทบต่อการพัฒนาการและผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนของนักเรียนจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงหรือด้อยโอกาส ดังนั้น การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ พร้อมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาขึ้นเพื่อดูแลนักเรียนในเชิงรุก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ทันทั่วถึง และต่อเนื่อง ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ผ่านกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การคัดกรองนักเรียน การเยี่ยมบ้าน การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญห และ การส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนโดยรอบ การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพโดยเฉพาะในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย กำกับติดตาม และสนับสนุนทรัพยากรให้สถานศึกษาดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของปัญหานักเรียนในปัจจุบัน การดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในหลายพื้นที่ยังประสบปัญหา เช่น บุคลากรขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง การจัดระบบข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานภายนอก และขาดการประเมินผลที่เป็นระบบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการดูแลนักเรียนในระยะยาว การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการบริหารจัดการระบบดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ที่มุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาที่เท่าเทียม ครอบคลุม และมีคุณภาพ (United Nations, 2015) การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในลักษณะนี้จะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับนักเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง

บทความวิชาการนี้จึงนำเสนอและวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อสามารถส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทางการศึกษา ตลอดจนเสนอแนวทางพัฒนาและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อ

เสริมสร้างระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อตัวนักเรียนและสังคมโดยรวม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานและสามารถตรวจสอบได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไข ปัญหา และพัฒนานักเรียนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีทักษะในการดำรงชีวิต มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ และคุณภาพชีวิตที่ดี กระบวนการนี้เน้นการทำงานร่วมกันของครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมความเป็นอยู่และพัฒนาการของนักเรียนอย่างยั่งยืน (กรมสุขภาพจิต, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) สอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2559) ที่ให้ความหมาย ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือ นักเรียนที่มีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ถูกต้อง โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลักในการดำเนินการ และมีการประสานความร่วมมือกับครูที่ปรึกษา หรือบุคคลภายนอกอย่างทั่วถึง รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากโรงเรียนการดูแลช่วยเหลือ รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยมีเครื่องมือวิธีและการสำหรับครูบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกระทรวงศึกษาธิการโดย สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับกระทรวงสาธารณสุข และกรมสุขภาพจิต เพื่อร่วมกันวางรากฐานในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานที่เน้นการเปลี่ยนบทบาทและเจตคติของผู้บริหาร ครู และอาจารย์ ให้มีจิตสำนึกในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ทั้งนี้ครูควรมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับผู้ปกครอง เพื่อเชื่อมโยงบ้าน โรงเรียน และชุมชนให้เป็นเครือข่ายดูแลช่วยเหลือร่วมกัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้มีความร่วมมือแบบสหวิทยาการกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ในการส่งต่อการดูแล ป้องกัน แก้ไข และพัฒนาศักยภาพของนักเรียนและเยาวชน ความสำเร็จของระบบนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) นักเรียนทุกคนล้วนต้องการความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย และโอกาสในการพัฒนา 2) นักเรียนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาได้ตลอดชีวิตแม้จะมีเวลา และวิธีที่แตกต่างกัน และ 3) ความสำเร็จของการดำเนินงานจะเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของทุก

ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในธรรมชาติของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายสนับสนุนต่าง ๆ อย่างจริงจัง

องค์ประกอบหลักของระบบดูแลช่วยเหลือ

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้เต็มตามความสามารถ องค์ประกอบของระบบดังกล่าวนี้ได้เน้นเฉพาะการจัดการปัญหาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาและการส่งเสริมอย่างรอบด้าน โดยอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน โดยกรมสุขภาพจิต (2544) ได้เสนอองค์ประกอบหลักของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อนักเรียน โดยมีครูที่ปรึกษา เป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินงาน พร้อมประสานความร่วมมือกับครูและบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จุดแข็งของระบบนี้อยู่ที่ความร่วมมือเป็นทีมระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบนี้ และให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการพัฒนาทักษะบุคลากร เพื่อเพิ่มความมั่นใจและแรงจูงใจในการดำเนินงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษา ในทำนองเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้ให้ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่า เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนการดำเนินงานชัดเจน มีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริม การป้องกัน การแก้ไข และการส่งต่อ ซึ่งครอบคลุมถึงทุกมิติของการดูแลนักเรียน โดยเฉพาะการส่งเสริมและป้องกันปัญหาในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา นักเรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความสุข และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม องค์ประกอบนี้ครอบคลุมทั้ง 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรอง 3) การส่งเสริม 4) การป้องกันและการแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อ ซึ่งล้วนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะครูที่ปรึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และเครือข่ายภายนอก การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนที่ชัดเจน มีเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม รวมถึงได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดูแลนักเรียนเป็นไปอย่างครบวงจรและนำไปสู่การศึกษาที่ยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development)

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ESD) เป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในระยะยาว โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกัน และสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างมีวิจรรย์ญาณและมีความรับผิดชอบ แนวคิดนี้มุ่งหวังให้การศึกษากลายเป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ มีจิตสำนึกด้านความยั่งยืน และสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม (UNESCO, 2017)

ปัจจัยสำคัญ 16 ประการที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบการศึกษา ซึ่งแต่ละปัจจัยมีบทบาทในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง (วิจารณ์ พานิช, 2566)

ประการแรก คือ การกำหนดเป้าหมายการศึกษาที่สอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสังคมสูงวัย ต่อมาคือ กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาจากประสบการณ์จริง นอกจากนี้ ระบบประเมินผลที่บูรณาการกับการเรียนรู้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประเมินทักษะที่แท้จริงของผู้เรียน ไม่ใช่เพียงการวัดผลสัมฤทธิ์เชิงวิชาการอย่างเดียว พร้อมกันนี้ต้องส่งเสริม การพัฒนา 8 มิติของการศึกษาคุณภาพสูงระดับโลก ซึ่งรวมถึงความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษา วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาครูและผู้บริหารเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ เนื่องจากบุคลากรเหล่านี้เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน และการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นกลไกเสริมสร้างความเสมอภาคและความต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะ ระบบการศึกษาที่ยั่งยืนควรรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ระบบการศึกษาของทุกคนทุกวัย) และเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตจริง เช่น การเรียนรู้ที่บูรณาการกับการทำงาน และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ระบบการเรียนรู้บูรณาการอยู่กับการทำงานและการดำรงชีวิต)

ในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ ควรมี ระบบและกลไกการวิจัยและพัฒนาในระบบการศึกษา ที่เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ขณะเดียวกันต้องมีมาตรการในการ ป้องกันและจัดการความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นในระบบการศึกษา รวมถึงการเปิดโอกาสให้ คนเล็กคนน้อยในระบบการศึกษา ได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม นโยบาย “ปวงชนเพื่อการศึกษา (All

for Education)” เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และเสริมด้วย ทักษะหรือสมรรถนะว่าด้วยการเรียนรู้ ที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและเติบโตในศตวรรษที่ 21 สุดท้ายคือ การส่งเสริมแนวคิด “Global Citizen” ที่ผู้เรียนตระหนักในความเชื่อมโยงของโลก มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และสามารถปรับตัวในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้ พร้อมทั้งมีวิสัยทัศน์ต่ออนาคต

การผานปัจจัยทั้ง 16 ประการดังกล่าวจะนำไปสู่ระบบการศึกษาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDG 4: Quality Education) ซึ่งไม่เพียงยกระดับคุณภาพการศึกษาเท่านั้น แต่ยังสร้างรากฐานให้กับการพัฒนาทุกมิติของประเทศในระยะยาว องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ผลักดันให้ ESD เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะใน เป้าหมายที่ 4: การศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งข้อ 4.7 ระบุว่า ทุกประเทศควรมั่นใจว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCO, 2017) การพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านการศึกษามีได้หมายถึงเพียงการเพิ่มพูนความรู้ แต่ยังหมายถึงการดูแลพัฒนา และสนับสนุนผู้เรียนอย่างรอบด้าน ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องโดยตรงกับ “ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน” ที่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการเติบโตของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ วัฒนธรรมแห่งสันติภาพ ความเป็นพลเมืองโลก และการเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ แนวทางสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับมือกับความท้าทายที่ซับซ้อนในยุคปัจจุบันและอนาคต เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลง (transformative learning) และเป็นกลไกในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และระบบเศรษฐกิจ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่างเป็นกลไกสำคัญที่เกื้อหนุนกัน โดยมีจุดร่วมอยู่ที่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและการส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา หากทั้งสองระบบสามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จะนำไปสู่การสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นธรรม และยั่งยืนในระยะยาว

แนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการดูแลตามศักยภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม การบริหารงานระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กร โดยเฉพาะในระดับผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีวิสัยทัศน์และให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ทั้งในดำนโยบาย งบประมาณ เวลา บุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการดูแลนักเรียนแบบองค์รวม การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและสามารถส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีกลยุทธ์และแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชน และความต้องการของผู้เรียน โดยสามารถกำหนดแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ ดังนี้

1. การบริหารเชิงระบบ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรมีการกำหนดโครงสร้างองค์กรอย่างชัดเจน ตั้งแต่โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง พร้อมมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือทีมงานเฉพาะกิจในแต่ละด้าน อาทิ การส่งเสริม การป้องกัน และการส่งต่อนักเรียน เพื่อสร้างระบบที่มีมาตรฐาน ตรวจสอบได้ และต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการบริหารเชิงระบบ คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เช่น ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ครูแนะแนว หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ซึ่งแต่ละตำแหน่งควรมีหน้าที่เฉพาะในการเก็บข้อมูล ติดตามพฤติกรรมนักเรียน ให้คำปรึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริม หรือประสานงานกับหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือทีมงานเฉพาะกิจ เช่น ทีมส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก ทีมเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง หรือทีมการส่งต่อนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานในแต่ละมิติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีความเป็นมาตรฐาน ตรวจสอบได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว การบริหารเชิงระบบยังเอื้อให้เกิดการประเมินผลและปรับปรุง กระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน (data-driven management) ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ตรงจุด และสามารถวางแผนการพัฒนาต่อไปในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การพัฒนาศักยภาพของครูที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนถือเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในบริบทของการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งมีความซับซ้อนทั้งในด้านอารมณ์ สังคม และพฤติกรรม ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะเฉพาะทาง เช่น ทักษะการให้คำปรึกษาเบื้องต้น (basic counseling skills) ซึ่งรวมถึงการฟังอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนความรู้สึก และการสร้างสัมพันธภาพที่ปลอดภัยกับนักเรียน (Corey, 2016) นอกจากนี้ ทักษะการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนอย่างมีระบบ การใช้เครื่องมือคัดกรองความเสี่ยง เช่น แบบประเมินพฤติกรรม,

แบบสอบถามสุขภาพจิต ตลอดจนความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพฤติกรรมเพื่อวางแผนการดูแลนักเรียนรายบุคคล ก็ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2544) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ที่เน้นการฝึกทักษะจริงในสถานการณ์จำลอง รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC – Professional Learning Community) ระหว่างครูหรือระหว่างโรงเรียน เป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและช่วยให้ครูสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเองได้ดียิ่งขึ้น (DuFour, 2004) ทั้งนี้ การส่งเสริมความร่วมมือแบบสหวิชาชีพระหว่างครูที่ปรึกษา นักจิตวิทยา โรงเรียน นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ปกครอง ยังช่วยให้การดูแลนักเรียนมีความต่อเนื่องและรอบด้านมากยิ่งขึ้น ลดภาวะเสี่ยงและสร้างโอกาสให้นักเรียนสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

3. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วน ไม่ใช่เพียงหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น เนื่องจากปัญหาที่นักเรียนประสบอาจมีรากฐานมาจากปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมในครอบครัว เศรษฐกิจ ชุมชน หรือแม้แต่สื่อและอิทธิพลทางสังคม การสร้างระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็งจึงต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ความร่วมมือนี้ควรอยู่บนพื้นฐานของการประสานงานอย่างเป็นระบบ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ การประชุมร่วมระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองหรือหน่วยงานสนับสนุน และการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนานักเรียนอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อให้การดูแลเป็นไปอย่าง ทันทั่วถึง ตรงจุด และเหมาะสมกับบริบทของนักเรียนแต่ละคน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความเข้าใจร่วม และความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ต่อการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Epstein, 2011) การทำงานแบบมีส่วนร่วมจึงไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่ยังวางรากฐานของการสนับสนุนระยะยาวให้กับนักเรียนในทุกมิติ

4. การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบข้อมูลสารสนเทศถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดเก็บข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันสมัย จะช่วยให้ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องสามารถติดตามพฤติกรรม ความต้องการ และปัญหาของนักเรียนแต่ละรายได้อย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังสามารถใช้ข้อมูลในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามผลได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) หนึ่งในแนวทางปฏิบัติ คือ การจัดทำแฟ้มประวัติ นักเรียนรายบุคคล ซึ่งควรรวมถึงข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลสุขภาพ จิตสังคม พฤติกรรมการเรียน และ ประวัติการให้ความช่วยเหลือที่ผ่านมา ข้อมูลเหล่านี้ควรได้รับการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสะท้อนสถานการณ์ของนักเรียนอย่างแท้จริง และใช้ในการคัดกรองปัญหา ด้วยเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน เช่น แบบคัดกรองความเสี่ยงทางพฤติกรรมหรือจิตใจ ซึ่งจะช่วยระบุปัญหาได้ตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม หลังจากการคัดกรอง ข้อมูลควรได้รับการวิเคราะห์เชิงระบบ เพื่อหาแนวโน้ม กลุ่มเสี่ยง หรือปัจจัยที่ต้องการการดูแลเฉพาะทาง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการวางแผนการให้ความช่วยเหลือรายบุคคล (Individual Support Plan: ISP) ได้อย่างตรงจุด และที่สำคัญคือการ ติดตามและ ประเมินผล อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยระบบข้อมูลที่สามารถบันทึกความคืบหน้าได้เป็นลำดับ การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบฐานข้อมูลออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันสนับสนุนการดูแลนักเรียน ช่วยให้การเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารระหว่างครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Marzano & Heflebower, 2011)

5. การติดตามและประเมินผล เป็นกลไกสำคัญในการประกันคุณภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ความก้าวหน้า ในการช่วยเหลือนักเรียน และข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการวางแผนปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การติดตามผลควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ สม่าเสมอ และมีรูปแบบที่สามารถตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนด เกณฑ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อสะท้อนทั้งด้านกระบวนการและ ผลลัพธ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) การประเมินผลสามารถใช้ได้ทั้งวิธี เชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม และวิธีเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และการสังเกต ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลรอบด้าน นำไปสู่การพัฒนา ระบบที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสามารถ ตอบสนองต่อบริบทของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม

สอดคล้องกับ จิรฐิพร จินสายใจ (2557) ที่ได้ศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน โสตรศึกษาจังหวัดนครปฐม และได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการ ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ควรมีแผนกิจกรรม หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ให้เป็นปัจจุบัน ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานและการจัด กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นการส่งเสริมและต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายใน โรงเรียนโดยเฉพาะครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษา ซึ่งการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการกำหนดนโยบายการ ควบคุมดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและมีการนิเทศติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน

อย่างต่อเนื่อง และสุธิดา พงษ์สวัสดิ์ (2561) ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีแนวทาง เช่น ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โรงเรียนควรมีการ พัฒนাজิตกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักจุดเด่น จุดด้อยและการพัฒนาปรับปรุงตนเอง ด้านการป้องกัน และ แก้ไขปัญหา โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาของนักเรียนกลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยงและ นักเรียน กลุ่มมีปัญหา ด้านการส่งต่อ โรงเรียนควรมีการชี้แจงให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง นักเรียนทราบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการส่งต่อนักเรียน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและสามารถส่งเสริมการศึกษาที่ยั่งยืน คือ การบริหารเชิงระบบ อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องยึดหลักความเข้าใจบริบทของผู้เรียน การมีระบบที่ชัดเจน ครูที่มีศักยภาพ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนทุกคน ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และสร้างรากฐานที่มั่นคงสู่การศึกษาที่ยั่งยืนในอนาคต อันจะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศอย่างแท้จริง

สรุป

การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนถือเป็นภารกิจสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาที่ยั่งยืน ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือกรณีปัญหาเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา ป้องกัน และส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การบริหารงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรดำเนินการภายใต้แนวคิด การบริหารเชิงระบบ โดยมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน มีการมอบหมายบทบาทหน้าที่แก่ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น และบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการหรือทีมงานเฉพาะกิจ เช่น ทีมส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก ทีมเฝ้าระวังความเสี่ยง หรือทีมการส่งต่อ เพื่อให้สามารถดูแลนักเรียนได้ครอบคลุมในทุกมิติ นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ล้วนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ระบบดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้ง

ยังต้องมีการพัฒนาและใช้ ระบบข้อมูลสารสนเทศ ที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน สำหรับใช้ในการเก็บวิเคราะห์ และติดตามข้อมูลของนักเรียน เพื่อนำไปสู่การวางแผนที่แม่นยำและการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม อีกทั้ง การติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอก็เป็นสิ่งจำเป็น โดยควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทั้งในด้านกระบวนการและผลลัพธ์ เช่น จำนวนผู้เรียนที่ได้รับการช่วยเหลือ การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม และความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพจะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาที่ยั่งยืนและสังคมที่มีคุณภาพในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมสุขภาพจิต. (2544). คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กระทรวงศึกษาธิการ (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับปรับปรุง ฉบับที่ 2 พ. ศ. 2545). กรุงเทพฯ:คุรุสภาลาดพร้าว
- จิรัฐพร จินสายใจ และสายสุดา เตียเจริญ. (2559). ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 5(2), 11-22.
- วิจารณ์ พานิช. (2566). การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. คุรุสภาวิทยากร, 4(2), 1-12.
- สุธิดา พงษ์สวัสดิ์. (2561). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร. 10(2), 304-314.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2559). แนวทางการดำเนินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- Epstein, J. L. (2011). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools (2nd ed.). New York, NY: Routledge.
- Marzano, R. J., & Heflebower, T. (2011). The highly engaged classroom. Bloomington, IN: Marzano Research Laboratory.
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. New York, NY: United Nations.
- UNESCO. (2017). Education for sustainable development goals: Learning objectives. Paris, France: UNESCO.